

Висновок. Тіньовий спекулятивний бізнес – чи не єдиний сектор в тіньовій економіці України, що породжується зусиллями уряду. Досвід світової економіки доводить, що фіксація цін на дефіцитні товари, має негативні наслідки і не виправдана ні в економічному, ні у соціальному аспекті встановленням “стелі” цін при недостатніх обсягах виробництва.

Отже, зростання тіньових відносин неминуче обумовлює більш глибоке проникнення корупції до офіційного сектора, зумовлює посилення уваги тіньових організацій до прибуткових галузей економіки. На певному його етапі утворюється унікальна структура господарювання, що живиться інфляцією, нееквівалентним обміном результатів праці між суб'єктами ринку, перерозподілом і захопленням чужої власності, постійним зuboжінням більшості громадян України.

Література

1. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Книга I : Процес виробництва капіталу : [пер. з англ.] І. І. Степанова-Скворцова [Текст] — К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1952. — Т. 1. — 789 с.
2. Макконел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконел, С. Л. Брю / [Текст]. — М. : Республика, 1996. — 785 с.
3. Милль Дж. Основы политической экономии: В 2 т. [Текст] — М. : Прогресс. — 1980. — Т. 2. — 480 с.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег : пер. с англ. [Текст]. — М. : Прогресс. — 1978. — 494 с.
5. Варналій З. С. Тіньова економіка : сутність, особливості та шляхи легалізації [Текст] : монографія / З. С. Варналій, А. Я. Гончарук, Я. А. Жаліло та ін / [за ред.] З. С. Варналія. — К. : НІСД. — 2006. — 576 с.
6. Турчинов О. В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження [Текст] : Наукове видання / О. В. Турчинов. — К. : Видавництво “АртЕк”. — 1995. — 300 с.
7. Краус Н. М. Тіньовий та офіційний сектори економіки: антагоністичне співіснування і взаємодія [Текст] : монографія / Н. М. Краус. — Полтава: РВВ ПУСКУ. — 2008. — 175 с.
8. Краус Н. М. Деформація ринкової моделі в рамках “дотаційного” виду тіньового підприємництва [Текст] / Н. М. Краус // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України: Серія: Економічні науки. — Полтава : РВВ ПУСКУ. — 2010. — № 2 (41). — С. 14–18.
9. Микроэкономика [Текст] / [под ред.] проф. Е. Б. Яковлевой. — М. — СПб., Поиск. — 2002. — 358 с.

Надійшла 17.04.2011

УДК 657.6

О. Ф. АНДРОСОВА, К. А. КАЛУГІНА
Запорізький національний технічний університет

МЕТОДИКА АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ АУДИТА

У статті наведено методику аудиту основних засобів і нематеріальних активів та визначено її вплив на якість аудиту. Розглянуто важливі завдання аудиту основних засобів та інформаційна база, що використовується під час здійснення аудиту основних засобів, намічено завдання, які стоять перед аудитором з перевірки нематеріальних активів. Встановлені критерії якості аудиту та встановлені вимоги до процесу підготовки бухгалтерської інформації.

The article presents a method of auditing equipment and intangible assets and determine their impact on audit quality. The important task of auditing of fixed assets and database used during the audit of fixed assets, scheduled tasks facing the auditor to verify the intangible assets. The criteria of audit quality and the requirements for the preparation of accounting information.

Ключові слова: методика аудиту, основні засоби, нематеріальні активи, якість аудиту, якість аудиторських послуг, стандарти аудиту.

Постановка проблеми. Сучасні умови економічної діяльності суб'єктів господарювання диктують необхідність посилення фінансово-економічного контролю. Все частіше як незалежних експертів до перевірок залучають аудиторів для отримання неупередженої думки що до достовірності інформації та звітів що надаються. Тому методика аудиту основних засобів і нематеріальних активів та її вплив на якість аудита є дуже актуальним питанням для сучасних економічно-фінансових відносин на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми методики основних засобів і нематеріальних активів та її вплив на якість аудита ретельно вивчені та висвітлені у працях вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Г.Г. Кірейцева, О.І. Коблянської, Т.Г. Мельник, В.В. Сопка, Н.М. Ткаченко, В.Г. Швеця. Питання методології аудиту основних засобів і нематеріальних активів та методики контролю якості аудиторських послуг чітко не розкриваються ні в офіційно затверджених нормативних правових документах, ні в наукових дослідженнях в області аудиту. Тому обраний напрям дослідження є досить актуальним.

Постановка завдання. В умовах переходу до нового Податкового кодексу необхідно удосконалювати теоретичний, методологічний, апарат впливу контролю якості аудиторської роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність кожного підприємства передбачає наявність засобів виробництва і відповідних матеріальних умов, вони є одним з найважливіших елементів продуктивних сил, визначають їх рівень. Головною передумовою здійснення будь-якого виробничого процесу є наявність відповідних засобів праці. Їх склад і структура визначають вид діяльності та виробничу потужність підприємства.

Аудит основних засобів і необоротних активів означає перевірку дотримання в бухгалтерському обліку методологічних засад формування інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи, а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності.

Пункт 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби") визначає поняття основні засоби як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

У процесі експлуатації вони переносять свою вартість на собівартість продукції частинами (нарахуванням амортизації).

Основні засоби підприємств і організацій незалежно від форм власності відображаються у бухгалтерському обліку і звітності за фактичними витратами на їх придбання, перевезення, встановлення, державну реєстрацію, які становлять їх первісну вартість.

До складу основних засобів відносяться: земельні угіддя, будівлі, споруди, машини і обладнання, транспортні засоби, інструменти, виробничий і господарський інвентар, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження та інші основні засоби.

Аудит як форма інтелектуальної діяльності має деякі особливості організації та методики проведення. Міжнародні асоціації бухгалтерів та аудиторів узагальнили досвід організації та методики обліку й аудиту в країнах з різними формами власності та господарювання у вигляді міжнародних стандартів аудиту (МСА), які у певній мірі можуть виконувати функції національних стандартів з обліку та аудиту.

Важливими завданнями аудиту основних засобів є:

- перевірка правильності віднесення об'єктів до основних засобів;
- перевірка законності та правильності операцій, пов'язаних із рухом основних засобів;
- контроль за дотриманням правил документального оформлення операцій по основних засобах;
- контроль за наявністю і збереженням основних засобів;
- перевірка правильності віднесення об'єктів до основних засобів;
- перевірка правильності відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних із рухом основних засобів;
- перевірка правильності та своєчасності нарахування, включення у витрати виробництва амортизаційних витрат;
- перевірка правильності проведення переоцінки основних засобів;
- перевірка операцій, пов'язаних з орендою основних засобів;
- перевірка правильності відображення в обліку відновлення основних засобів;
- зіставлення даних первинних, аналітичних і синтетичних облікових документів з даними, відображеними у звітності підприємства, з метою встановлення їх відповідності.

Інформаційна база, що використовується під час аудиту основних засобів, містить:

- а) наказ про облікову політику підприємства;
- б) статут підприємства;
- в) розпорядчі документи керівника підприємства, які засвідчують факт введення об'єктів основних засобів в експлуатацію (акт, наказ, розпорядження, службова записка);
- г) первинні документи бухгалтерського обліку, що відображають операції по основних засобах:
 - Акт прийому-передачі (внутрішнього переміщення) (№ 03-1);
 - Акт здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів (№ 03-2);
 - Акт на списання основних засобів (№ 03-3);
 - Акт на списання автотранспортних засобів (№ 03-4);
 - Акт на установку, пуск, демонтаж будівельних механізмів (№ 03-5);
 - Інвентарна картка обліку основних засобів (№ 03-6);
 - Опис інвентарних карток з обліку основних засобів (№ 03-7);
 - Картка обліку руху основних засобів (№ 03-8);
 - Інвентарний список основних засобів (№ 03-9);
- д) відомість обліку основних засобів, нарахованих амортизаційних відрахувань (№ В-1);
- е) головна книга;

е) бухгалтерська звітність: Баланс (форма № 1); Звіт про фінансові результати (форма № 2); Звіт про рух грошових коштів (форма № 3); Звіт про власний капітал (форма № 4); Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);

ж) плани ремонтів (кошториси) основних засобів;

з) страхові поліси, контракти, угоди про оренду тощо.

Аудит основних засобів починається з перевірки ведення аналітичного обліку. Перевірку правильності ведення аналітичного обліку основних засобів можна здійснити вибірковою чи суцільним способом. Аналітичний облік основних засобів ведеться за об'єктами основних засобів. Кожному об'єкту присвоюється інвентарний номер на весь термін його використання. На кожен інвентарний об'єкт або групу однотипних об'єктів заводяться інвентарні картки.

Аудитор починає з перевірки наявності і стану інвентарних карток в картотеці аналітичного обліку основних засобів та відповідності даних пооб'єктного аналітичного обліку основних засобів даним синтетичного обліку. Для цього аудитор зіставляє дані опису інвентарних карток основних засобів з наявними в картотеці інвентарними картками. За відсутності карток на окремі об'єкти аудитор має запропонувати керівництву підприємства відновити аналітичний пооб'єктний облік основних засобів. Загальний підсумок залишків за всіма групами основних засобів зіставляється із залишком за рахунком 10 "Основні засоби". Залишки повинні бути однакові. Крім того аудитор встановлює відповідність залишків головної книги із залишками у балансі.

Також аудитор перевіряє, чи всі об'єкти основних засобів закріплені за матеріально відповідальними особами.

Якісне та своєчасне проведення інвентаризації основних засобів - важливий момент організації аналітичного обліку. Тому аудитор уважно вивчає матеріали попередніх інвентаризацій (чи були виявлені помилки і яким чином вони виправлені), особливу увагу звертаючи на правильність відображення результатів у бухгалтерському обліку.

При інвентаризації основних засобів аудитор спостерігає за її проведенням, оцінює, чи правильну методику обрано, чи правильно здійснюється документальне оформлення та відображення її результатів у бухгалтерському обліку. Крім того аудитор застосовує вибіркочну перевірку записів у інвентаризаційних відомостях. Якщо для самостійного перерахунку окремих видів основних засобів будуть виявлені відхилення від наданих підприємством-клієнтом даних, то аудитор повідомляє (надсилає листа) про це керівника підприємства з пропозиціями щодо усунення виявлених помилок, недоліків.

Перевірка правильності нарахування зносу (амортизації) - наступний важливий етап контролю обліку основних засобів.

Об'єктом амортизації є вартість основних засобів за винятком землі, незавершених капітальних інвестицій, продуктивної худоби, автодоріг тощо. Амортизація нараховується протягом строку корисного використання об'єкта основних засобів.

Перевіряючи правильність і своєчасність нарахування амортизації, аудитор має з'ясувати, якими методами користується бухгалтер при нарахуванні амортизації. Який саме метод застосовувати при нарахуванні амортизації підприємство обирає самостійно і це зазначається в обліковій політиці підприємства. Відповідно до П(С)БО 7 "Основні засоби" амортизація основних засобів нараховується за одним із п'яти методів: 1) прямолінійний; 2) зменшення залишкової вартості; 3) прискореного зменшення залишкової вартості; 4) кумулятивний; 5) виробничий.

Придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю згідно з П(С)БО 7 "Основні засоби".

Об'єкти основних засобів періодично підлягають індексації для відображення в обліку їх реальної вартості.

Спосіб одержання основних засобів підприємством - важливе питання, на якому аудитор також зосереджує свою увагу. Якщо основні засоби були придбані за рахунок кредиту банку, то відповідно до П(С)БО 7 "Основні засоби", відсотки за кредитами на придбання (створення) основних засобів не включаються до їх первісної вартості, а входять до складу фінансових витрат звітного періоду; якщо основні засоби отримано безоплатно, то вони повинні бути оцінені за ринковою вартістю, а не залишковою.

Одним із важливих завдань перевірки стану основних засобів є перевірка їх вибуття внаслідок різних причин (продаж, передача за договором дарування стороннім особам, ліквідація при аваріях, списання внаслідок морального, фізичного зносу тощо). Метою перевірки операцій, пов'язаних з вибуттям основних засобів, є правильність оформлення, своєчасність відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку, визначення законності списання витрат, повнота оприбуткування цінностей, що надійшли від ліквідації та їх відображення в обліку.

Аналізуючи операції, пов'язані з орендою основних засобів, аудитор з'ясовує питання своєчасності та правильності проведення розрахунків за орендовані основні засоби, перевіряє точність відображення в обліку ПДВ, виявляє, чи не було фактів передачі в оренду основних засобів без відображення їх в обліку.

Таким чином, наприкінці перевірки аудитор, дотримуючись вимог П(С)БО 7 "Основні засоби", має впевнитися, що в Примітках до річної фінансової звітності в повному обсязі висвітлено наступну

інформацію: наявність і рух основних засобів у звітному періоді; вартість (первісна чи переоцінена), за якою основні засоби відображені у балансі; переоцінка основних засобів, їх вибуття, сума амортизації, нарахована за рік тощо.

Нематеріальний актив - це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований, утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам (відповідно до П(С)БО 8 "Нематеріальні активи").

Аудит нематеріальних активів полягає в перевірці наявності бухгалтерських і юридичних документів, що підтверджують права на володіння ними, а також правильності та своєчасності відображення нематеріальних активів на балансі підприємства.

Під аудитом інтелектуальної власності (нематеріальних активів) розуміють перевірку документів, які підтверджують право підприємства на відповідний об'єкт нематеріальних активів (на користування землею, водою, об'єктами промислової та інтелектуальної власності - авторське право в галузі науки, мистецтва, літератури тощо).

Враховуючи значення нематеріальних активів підприємства, перед аудитором стоять такі завдання:

- перевірка факту наявності нематеріальних активів і підтвердження прав власності на усі нематеріальні активи, які включені до балансу підприємства;
- перевірка правильності відображення в бухгалтерському обліку нематеріальних активів (насамперед, їх первинної балансової вартості);
- перевірка дотримання норм чинного законодавства по операціям, пов'язаних з нематеріальними активами;
- перевірка відповідності даних синтетичного і аналітичного видів обліку нематеріальних активів і їх зносу записам в Головній книзі, балансі;
- перевірка достовірності обліку зарахування та списання об'єктів нематеріальних активів з балансу підприємства;
- перевірка правильності розрахунку зносу нематеріальних активів тощо.

У процесі перевірки аудитор необхідно з'ясувати, які конкретні об'єкти нематеріальних активів обліковуються на підприємстві, чи правильно ведеться їх бухгалтерський облік за кожним об'єктом по встановлених групах; чи вірно оцінені нематеріальні активи (придбані чи створені нематеріальні активи слід зараховувати на баланс підприємства за первісною вартістю).

До складу первісної вартості придбаних нематеріальних активів входять: ціна (вартість) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мито, непрямі податки, що не підлягають відшкодуванню, інші витрати, безпосередньо пов'язані з їх придбанням та доведенням до стану, у якому вони придатні до використання за призначенням. До первісної вартості нематеріальних активів, які придбані (створені) повністю чи частково за рахунок кредиту банку, не включаються витрати на сплату відсотків за кредит.

Починається аудит з перевірки факту наявності нематеріальних активів за допомогою документів, в яких описано сам об'єкт (технологія виробничого процесу, комп'ютерні програми), або де зафіксовано створення чи отримання певного об'єкта нематеріальних активів (акт прийому - передачі, ліцензія, договір).

Аудитору слід пам'ятати, що відповідно до П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" нарахування зносу нематеріальних активів проводиться протягом . терміну їх корисного використання (не більше 20 років з дати прийняття на облік).

Підприємство самостійно обирає метод нарахування амортизації, враховуючи особливості одержання майбутніх економічних вигод.

Суми амортизаційних відрахувань, нараховані протягом звітного періоду відносять до складу витрат цього ж періоду або до собівартості будь-якого іншого активу.

Важливо також перевірити правильність визначенням вартості інтелектуальної власності. Для цього аудитор разом із залученими, у випадку необхідності, спеціалістами визначає первісну вартість нематеріального активу в залежності від того, яким шляхом був отриманий цей об'єкт на підприємство: якщо об'єкт нематеріальних активів надійшов на підприємство безоплатно, то його оцінка визначається експертним способом; якщо об'єкт надійшов на підприємство шляхом придбання за грошові кошти, то він оцінюється за фактичними витратами на його придбання; якщо об'єкт отримано як внесок до статутного капіталу, то його оцінка погоджується засновниками (учасниками).

Аудитор перевіряє правильність оприбуткування об'єктів нематеріальних активів на рахунок 12 "Нематеріальні активи" у кореспонденції з рахунком 31 "Рахунки в банках", 46 "Неоплачений капітал", а також правильність нарахування та відображення в обліку амортизації нематеріальних активів - рахунок 13 "Знос", субрахунок 133 "Знос нематеріальних активів". Також перевіряється доцільність та обґрунтованість вибуття (безоплатна передача, продаж, списання) об'єктів нематеріальних активів.

Таким чином, наприкінці перевірки аудитор, дотримуючись вимог П(С)БО 8 "Нематеріальні активи", має впевнитися, що в Примітках до річної фінансової звітності в повному обсязі висвітлено наступну інформацію: вартість (первісна чи переоцінена), за якою нематеріальні активи відображені в

балансі; методи нарахування амортизації та строки експлуатації нематеріальних активів; наявність і рух у звітному році тощо.

Така методика пов'язана з якістю надання аудиторських послуг. Якість аудиторських послуг – прямий результат професійної компетентності і досвіду аудиторів. Якість аудита – це відповідність вимогам аудиторських стандартів і інших нормативних актів. Якість аудита вимірюється з позиції надання аудиторської послуги. Якість аудита визначається поєднанням відповідності стандартам і вартості. Законодавча база становила такі критерії якості аудиту:

1. дотримання вимог Закону України «Про аудиторську діяльність». Даний законодавчий акт є основним у системі нормативно-правового регулювання аудиторської діяльності. Згідно з ст. 5 та 6 Закону аудиторські послуги в Україні можуть надавати індивідуальні аудитори та аудиторські фірми;

2. дотримання правил (стандартів) аудиторської діяльності. Аудиторською палатою України рішенням від 18 квітня 2003 року № 122 ратифіковано Міжнародні стандарти Аудиту, які формують єдині базові нормативні вимоги до якості і надійності аудиту та забезпечують певний рівень гарантії результатів перевірки;

Стандарти аудиту встановлюють однакові вимоги до порядку здійснення аудиторської діяльності, оформлення та оцінки якості аудиту і супутніх послуг, а також до порядку підготовки аудиторів і оцінки їх кваліфікації;

3. дотримання ліцензійних вимог і умов, які визначають мінімальний рівень виконання аудиторськими організаціями й індивідуальними аудиторами вимог законодавства про аудиторську діяльність. Необхідність ліцензування визначена ст. 12 та 13 Закону про аудиторську діяльність.

Необхідно вважати, що критерії якості притаманно дотримання:

- норм Закону України «Про аудиторську діяльність»;
- ліцензійних вимог і умов;
- норм професійної етики;
- вимог міжнародних стандартів аудиту;
- вимог внутрішніх правил (стандартів) аудиторської фірми й професійного аудиторського об'єднання, до якого входить фірма;
- умов договору на надання аудиторських послуг і зобов'язань, що впливають із суті правовідносин, встановлених цим договором.

Важливу роль відіграє процес підготовки бухгалтерської інформації для аудиторської перевірки. Пред'являються вимоги до самого процесу підготовки бухгалтерської інформації. До них відносяться:

- правила ведення бухгалтерського обліку: обов'язковість подвійного запису, ведення бухгалтерського обліку у національній валюті України, роздільне ведення бухгалтерського обліку поточних витрат на виробництво продукції і капітальних витрат, безперервність ведення бухгалтерського обліку, обов'язковість документального оформлення господарських операцій, обов'язковість систематизації й нагромадження інформації в облікових регістрах, оцінка майна й зобов'язань у грошовому вимірі, обов'язковість інвентаризації майна і зобов'язань;
- допущення відносно порядку ведення бухгалтерського обліку: майнової відособленості, безперервності діяльності, послідовності облікової політики, тимчасової визначеності фактів господарської діяльності;
- принципи бухгалтерського обліку: повнота відображення бухгалтерської інформації, своєчасність відбиття фактів господарської діяльності, обачність у визнанні фактів господарської діяльності, пріоритет змісту перед формою, несуперечність даних аналітичного й синтетичного обліку, раціональність ведення бухгалтерського обліку.

Основним критерієм якості аудита виступає довіра з боку користувачів до професійної думки аудитора, а критерієм якості бухгалтерського обліку – корисність бухгалтерської інформації для зацікавлених користувачів. Ступінь корисності бухгалтерської інформації залежить від ефективності системи внутрішнього контролю господарюючого суб'єкта, а ступінь довіри до професійної думки аудитора – від ефективності системи контролю якості аудиту.

Висновки. Якість аудиту основних засобів і нематеріальних активів тісно взаємопов'язана з методикою аудиту. Аудитор повинен дотримуватись методики проведення аудиту основних засобів і нематеріальних активів, яка впливає на якість аудиту і надання аудиторських послуг. Чим вище якість інформації, сформованої в системі бухобліку, тим вище якість проведеного аудиту, а також вище впевненість користувача професійної думки аудитора в правильності прийняття та здійснення економічних рішень в майбутньому.

Література

1. Закон України „Про аудиторську діяльність” від 29.05.1993 в редакції від 14.09.2006 року № 140-V.
2. Бычкова С.М., Итыгилова Е.Ю. Международные стандарты аудита: Учебное пособие / Под ред. С.М. Бычковой. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 250 с.

3. Закон України ст. 13 «Про ліцензування певних видів підприємницької діяльності» від 01 червня 2000 року № 1775-III

4. Меморандум про основні напрями розвитку бухгалтерського обліку в Україні, застосування й удосконалення положень (стандартів) бухгалтерського обліку та розкриття інформації у фінансовій звітності підприємств і організацій від 8 листопада 2002 року // Бухгалтерський облік і аудит, 2002. – № 11.

5. Максимова В.Ф. Критерії якості внутрішнього контролю // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 7. – С. 146-151.

6. Шкіря Н. Л., Нікульнікова Т. Г. Аудит: навч. посібн. - Львів:, «Магнолія 2006», 2008 рік - 224 с.

Надійшла 17.04.2011

УДК 331.23

П. В. ПОЛІЩУК

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА СИСТЕМ ОЦІНКИ І ОПЛАТИ ПРАЦІ

У статті розглянуто різні методи та системи оцінки і оплати праці, висвітлено позитивні і негативні сторони застосування різних методів і систем. Узагальнено зарубіжний досвід оплати праці і перспективи його використання у вітчизняній економіці.

The article reviews various methods and evaluation and compensation, covered benefits and disadvantages of using different methods and systems. Summarizes the international experience and salary prospects for its use in the domestic economy.

Ключові слова: оплата праці, оцінка оплати праці.

Вступ. Для успішного функціонування в умовах ринкової економіки всім підприємствам необхідно обирати такий тип економічної поведінки, що дозволяв би їм адаптуватися до динамічних умов зовнішнього середовища. При цьому особливу роль відіграє застосування ефективних методів управління працею, які б забезпечували зацікавленість працівників у високопродуктивній праці і поліпшенні кінцевих результатів діяльності підприємства. На сучасному етапі основним засобом формування такої зацікавленості виступає оплата праці, яка відображає кількість і якість витраченої працівником праці. Забезпечити таку залежність покликана система оплати праці. На підприємстві вона має велике соціально-економічне значення – від неї залежать не лише результати праці, а й добробут і соціальний статус працівників, моральний клімат у колективі. Застосування неефективної або несправедливої системи оплати призводить до зниження продуктивності праці, якості продукції, порушень трудової дисципліни, виникнення соціально-трудоових конфліктів між працівниками і роботодавцем, що негативно відображається на кінцевих результатах діяльності підприємства.

Вчені, які досліджували проблему. Різні аспекти формування дієвої системи оцінки і оплати праці висвітлені в роботах таких українських вчених, як Д.П. Богиня, В.М. Гончаров, В.М. Данюк, Г.А. Дмитренко, Н.В. Дудіна, Г.Т. Завіновська, А.В. Калина, А.М. Колот, Т.А. Костишина, Г.Т. Куліков, В.Д. Лагутін, Н.Д. Лук'янченко, О.Ф. Новікова, Н.О. Павловська, О.М. Уманський, О.А. Турецький. Моделюванню, впровадженню і застосуванню нових (нетрадиційних) систем оплати праці присвячено дослідження російських вчених М.О. Волгіна, Б.М. Генкіна, О.П. Єгоршина, А.Я. Кібанова, Ю.П. Кокіна, Р.П. Колосової, Б.Г. Мазманової, В.Д. Ракоти, Г.Е. Слезінгера, Е.А. Уткіна, Р.А. Яковлева, а також зарубіжних дослідників М. Армстронга, С.Л. Брю, Я. Кесслера, К.Р. Макконелла, А. Маршала, Н.Х. Мескона, Ф. Хедоуорі, Р. Дж. Еренберга та інших. Однак, у науковій літературі практично не розкрито сутність стратегічного підходу до формування системи оплати праці і недостатньо висвітлено можливості його використання на машинобудівних підприємствах.

Постановка завдання. Аналіз теоретико-методичних підходів і науково-практичних рекомендацій щодо формування системи оплати праці на підприємстві, узагальнення зарубіжного досвіду оплати праці і перспективи його використання у вітчизняній економіці є складними, але необхідними для дослідження.

Персонал підприємства, як трактується в курсі економіки, - це сукупність фізичних і розумових можливостей працівника, його здатність до роботи. В умовах ринкових відносин «здатність працювати» робити робочу силу товаром. Але це не звичайний товар. Його відмінність від інших товарів складається в тому, що він, по-перше - створює вартість більше ніж коштує сам, по-друге - без нього неможливо здійснити будь-яке виробництво, по-третє - від нього багато в чому залежить ступінь (ефективність) використання основних і оборотних виробничих фондів.

Основний матеріал дослідження. Як же змусити персонал працювати найбільш ефективно? Відповідь на це питання лежить в основі будь-якої кадрової політики. І на першому місці по важливості серед чинників, що впливають на ефективність використання робочої сили, стоїть система оплати праці. Саме заробітна плата, а найчастіше тільки вона, є тією причиною, що змушує робітника працювати. Тому значення даної проблеми важко переоцінити.

Для досягнення високих кінцевих результатів оплати праці керівників, спеціалістів, робітників в